

Марунич Г. І.,
асpirант кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ВІДКЛАДЕННЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ СУДОМ У КОНТЕКСТІ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАТЯГУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

THE POSTPONEMENT OF JUDICIAL CONSIDERATION IN THE TERMS OF UNDUE DELAY OF CIVIL PROCEDURE

Стаття присвячена відкладенню розгляду справи судом в аспекті запобігання затягування цивільного процесу. На основі аналізу наукових підходів до визначення поняття відкладення розгляду справи та чинного цивільного процесуального законодавства автор встановлює підстави та умови, за яких відкладення розгляду справи є затягуванням цивільного процесу і суперечить його зasadам. Автор також досліджує відкладення розгляду справи з підстав залучення до участі в справі інших осіб на предмет дотримання своєчасності її розгляду.

Ключові слова: відкладення розгляду справи, затягування цивільного процесу, неявка сторони, неявка свідка, третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

Статья посвящена отложению рассмотрения дела судом в аспекте предотвращения затягивания гражданского процесса. На основании анализа научных подходов к определению понятия отложение рассмотрения дела и действующего гражданского процессуального законодательства автор устанавливает основания и условия, при которых отложение рассмотрения дела является затягиванием гражданского процесса и противоречит его основам. Автор также исследует отложение рассмотрения дела на основании привлечения к участию в деле других лиц на предмет соблюдения своевременности его рассмотрения.

Ключевые слова: отложение рассмотрения дела, затягивание гражданского процесса, неявка стороны, неявка свидетеля, третье лицо, не заявляющее самостоятельные требования относительно предмета спора, третье лицо, заявляющее самостоятельные требования относительно предмета спора.

The article is dedicated to the postponement of judicial consideration in the terms of undue delay of civil procedure. On the basis of the scientific approaches to the definition of postponement of judicial consideration as well as current civil procedural legislation analysis, the author defines the backgrounds and conditions under which the postponement of judicial consideration leads to undue delay of civil procedure. The author also researches the court postponement of judicial consideration due to involvement of other participants of civil procedure to participate in the case in terms of compliance with its well-timed consideration.

Key words: postponement of judicial consideration, undue delay of civil procedure, non-appearance in court of one of the parties, non-appearance in court of witness, third parties that do not claim independent demands relative to the subject of the dispute, third parties that claim independent demands relative to the subject of the dispute.

Питання своєчасного розгляду цивільної справи судом заслуговує на увагу науковців із тих підстав, що на сьогодні відкладення розгляду справи є надзвичайно поширеним явищем. Розгляд цивільних справ в одному судовому засіданні, навпаки, є швидше винятком, аніж правилом. Незважаючи на те, що підстави відкладення розгляду справи чітко визначені Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК України), на практиці суди застосовують їх по-різному, інколи всупереч завданням цивільного судочинства.

Відкладення розгляду справи першочергово має на меті забезпечення реалізації принципу змігальності та гарантування доступності правосуддя, проте в той же час тривале відкладення розгляду справи призводить до затягування цивільного процесу і є перешкодою певною мірою й у доступі до суду, що є неприпустимим. Для виокремлення тих випадків, коли відкладення розгляду справи є різновидом затягування цивільного процесу, необхідним є окреме дослідження підстав відкладення розгляду справи з точки зору дотримання розумних строків розгляду справи.

Питання повноважень суду в цивільному судочинстві досліджували вчені дореволюційного (зокрема,

Є.В. Васьковський, А.Х. Гольмстен, Є.О. Нефедьєв) і радянського періодів (наприклад, О.Ф. Козлов, В.С. Калмацький), а також сучасні вітчизняні (О.В. Колісник, К.В. Гусаров, Є.О. Харитонов, Т.І. Дузінкевич, Г.С. Кузів та ін.) і російські (наприклад, Савельєва Т.А.) вчені. При цьому відкладення розгляду справи як одне з ускладнень у розгляді і вирішенні цивільної справи вивчали такі науковці, як: С.С. Бичкова, В.В. Комаров, М.М. Ясинок, М.Й. Штефан, В.А. Кройтор, С.Я. Фурса, А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, О.І. Угриновська. Наукові доробки вказаних вчених стали підґрунтам цієї наукової статті.

Водночас відкладення розгляду справи як різновид затягування цивільного процесу вченими не досліджувалось.

Враховуючи, що своєчасний розгляд справи є складовою частиною права на справедливий суд, визначення підстав, за яких відкладено розгляд справи, є необхідним етапом у розробці наукових пропозицій щодо законодавчого закріплення способів запобігання затягуванню процесу захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод та інтересів у порядку цивільного судочинства.

Метою статті є визначення підстав і умов, за яких відкладення розгляду справи судом є різновидом

затягування цивільного процесу і суперечить його засадам.

На думку М.Й. Штефана, відкладення розгляду справи є різновидом тимчасового припинення здійснення процесуальних дій і полягає в тому, що розгляд справи в даному судовому засіданні не проводиться, а переноситься судом на призначений ним день нового судового засідання [1, с. 48]. О.І. Угриновська вважає, відкладення розгляду справи – це перенесення розгляду справи у зв'язку з неможливістю його проведення на відносно тривалий час із призначенням конкретної дати його проведення [2, с. 58].

Науковці розрізняють обов'язкове і факультативне відкладення розгляду справи: обов'язковим є відкладення, коли наявні підстави, за яких суд зобов'язаний відкласти розгляд справи (зокрема, у випадках, передбачених ч. 1 ст. 169, ч. 3 ст. 224, ч. 1 ст. 305 ЦПК України); факультативне відкладення відбувається за підстав, за яких питання про необхідність відкладення розгляду справи віднесено на розсуд суду (ч. 8 ст. 130, ч. 2 ст. 169, ч. 1 ст. 170, ч. 1 ст. 191, ч. 1 ст. 305 ЦПК України) [2, с. 60; 3, с. 293].

На погляд В.І. Тертишнікова, підстави відкладення можна поділити на дві групи:

1) суб'ективні підстави, тобто ті, що залежать від суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин: неявка в судове засідання будь-кого з учасників процесу, без якого неможливий розгляд справи в даному судовому засіданні. У деяких випадках ця неможливість може виникнути внаслідок вини суду або інших суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин. Прикладом таких підстав є неявка без поважних причин, неналежне повідомлення про день засідання, недостатня кількість доказів унаслідок неякісної підготовки справи;

2) об'ективні підстави, тобто які не залежать від суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин: недостатність доказів унаслідок виявлення нових обставин, задоволення клопотань про відводи, надання подружжю строку для примирення тощо.

У будь-якому випадку, вважає В.І. Тертишніков, кожен випадок відкладення розгляду справи є затягуванням у її розгляді [4, с. 195]. Проте з вказаним твердженням ми не можемо погодитись із нижезазначеними підставами.

Затягуванням цивільного процесу є дії або бездіяльність суду, осіб, які беруть участь у справі, інших учасників цивільного процесу (крім судового розпорядника та особи, яка надає правову допомогу), що перешкоджають розгляду цивільної справи впродовж розумного строку. Основним критерієм для кваліфікації дій чи бездіяльності суду як затягування цивільного процесу є визначення того, чи порушують вони розумний строк розгляду справи, тобто чи приводять вони до невідповідного зволікання в її розгляді, чи дії з відкладення розгляду справи спрямовані на забезпечення справедливого і неупередженого її розгляду.

На погляд С.Н. ван Рее, цивільний процес та відкладення нерозривно пов'язані, оскільки жоден

позов не може бути справедливо вирішеним без мінімального періоду час між його пред'явленням до суду та отриманням кінцевого рішення. Відкладення стає проблемою у випадку затягування (*undue delay*), тобто коли пройшло занадто багато часу між пред'явленням позову та кінцевим рішенням суду [5, с. 3].

Ми повністю погоджуємося із вказаною позицією. Хоча зауважуємо, що не у всіх випадках відкладення розгляду справи є затягуванням цивільного процесу, а лише тоді, коли воно призводить до невідповіданих зволікань у розгляді справи, тобто не сприяє здійсненню справедливого і неупередженого з'ясування обставин справи. Також варто мати на увазі, що у випадку відкладення розгляду справи за наявності суб'ективних підстав (при наявності обов'язку суду відкласти розгляд справи) саме дії/бездіяльність осіб, які призвели до відкладення, мають бути оцінені на предмет відповідності критеріям затягування цивільного процесу.

Після відкриття судового засідання і встановлення осіб, які з'явилися для участі в ньому, суд зобов'язаний вирішити питання про можливість розгляду справи чи про її відкладення відповідно до вимог ст. 169 ЦПК України.

При цьому підстави для відкладення розгляду справи, передбачені ст. 169 ЦПК України, з точки зору затягування цивільного процесу, на нашу думку, можливо поділити на дві групи: 1) формально визначені та 2) оціночні.

Зокрема, до формально визначених підстав належать: неявка в судове засідання однієї із сторін або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, про яких немає відомостей, що їм вручено судові повістки; перша неявка без поважних причин належним чином повідомленого позивача в судове засідання або неповідомлення ним про причини неявки, якщо від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності; зміна позивачем предмета або підстави позову, зміна (збільшення) розміру позових вимог при заочному розгляді цивільної справи. Відкладення розгляду справи з цих підстав не залежить від розсуду суду: встановивши вказані обставини, суд зобов'язаний відкласти розгляд справи.

До оціночних підстав відкладення розгляду справи належать: перша неявка в судове засідання сторони або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, оповіщених у встановленому порядку про час і місце судового розгляду, якщо вони повідомили про причини неявки, які судом визнано поважними; якщо суд визнає потрібним, щоб сторона, яка подала заяву про розгляд справи за її відсутності, дала особисті пояснення; клопотання сторони про відкладення розгляду справи у випадку неявки представника без поважних причин чи неповідомлення ним про причини своєї неявки; неявка в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста, перекладача; неможливість розгляду справи у зв'язку з необхідністю залучення до участі в справі інших осіб; неможливість розгляду справи у зв'язку з необхідністю заміни відведеного судді. Відкладення розгляду справи із цих

підстав залежить від суддівського розсуду, а саме: визнання причин неявки в судове засідання сторони, оповіщених належним чином, поважними; визнання необхідності особистої участі сторони в судовому засіданні; визнання розгляду справи без участі представника, свідка, експерта, перекладача неможливим; визнання необхідності залучення до участі в справі інших осіб; визнання наявності підстав для відводу судді і, як наслідок, відкладення розгляду справи.

Аналізуючи відкладення розгляду справи із цих підстав у контексті затягування цивільного процесу, вважаємо за потрібне зазначити таке:

1) неявка сторони, представника сторони, третіх осіб чи їх представника у судове засідання з поважних причин повинна бути підтверджена належними і допустими доказами. Вказані докази мають бути наявними на момент вирішення питання про відкладення розгляду справи. На цьому наголошував В. Гапеєв, зауважуючи, що обов'язок суду відкласти розгляд справи виникає за умови неодмінної доведеності поважності причин неявки у судове засідання сторін та їх представників [6, с. 23].

Водночас сьогодні поширеною є практика подання сторонами та їх представниками клопотань про відкладення розгляду справи із зазначенням причин неявки, проте за відсутності доказів, які б підтверджували вказані причини, або із зазначенням, що докази поважності причини неявки будуть надані в наступне судове засідання. Судова практика із цього питання не є усталеною: одні суди задовольняють вказані клопотання, навіть за відсутності доказів або беручи до уваги зобов'язання сторони надати докази на наступному судовому засіданні; інші критично оцінюють докази, подані стороною, й за відсутності належних і допустимих доказів неявки сторони відмовляють у задоволенні клопотання і проводять розгляд справи. На нашу думку, враховуючи вимоги ст. 60 ЦПК України, законним і обґрунтованим є другий підхід;

2) неявка свідка, експерта, перекладача чи сторони, яка має надати свої особисті пояснення на вимогу суду, є підставою для відкладення розгляду справи, якщо вона перешкоджає повному з'ясуванню обставин справи.

Свідок є окремим джерелом доказів у цивільному процесі, а тому його відсутність унеможливлює виконання стороною обов'язку доказування, передбаченого ч. 1 ст. 60 ЦПК України.

Очевидним є те, що наслідки неявки свідка, передбачені ч. 1 ст. 170 ЦПК України, настають у випадку задоволення судом клопотання сторони про його допит. Водночас під час вирішення вказаного питання суду необхідно враховувати, чи стосуються обставини, на підтвердження яких викликається свідок, предмету доказування, та чи є його показання належним доказом відповідно до ст. 59 ЦПК України. У протилежному випадку судя, керуючись ч. 2 ст. 160 ЦПК України, може відмовити в задоволенні клопотання про виклик свідка. На цьому наголошено й в абз. 3 п. 13 Постанови Пленуму Верховного Суду

України від 12.06.2009 р. № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» [7]. Після залучення свідка до участі в справі його явка є обов'язковою, оскільки суд врахував, що його показання є необхідними для справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду справи. Таким чином, якщо показання свідка є належним і допустимим доказом відповідних обставин, на які посилається сторона, відкладення розгляду справи з причин його неявки не буде затягуванням цивільного процесу. Проте у випадку задоволення клопотання про допит свідка на підтвердження обставин, які згідно із законом не можуть підтверджуватись показаннями свідка (наприклад, обставин, передбачених ч. 2 ст. 1051 Цивільного кодексу України), відкладення розгляду справи у зв'язку із його неявкою буде різновидом затягування цивільного процесу.

Відповідно до ч. 4 ст. 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» особам, які беруть участь у розгляді справи, в суді забезпечується право вчинити усні процесуальні дії (робити заяви, давати показання і пояснення, заявляти клопотання і подавати скарги, ставити запитання тощо) рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись послугами перекладача у встановленому процесуальним законодавством порядку [8].

На думку Ж.В. Васильєвої-Шаламової, законодавець розглядає участь перекладача не як технічний засіб, а як конституційну гарантію прав громадян та інтересів правосуддя. Участь же перекладача в цивільному процесі є гарантією забезпечення права на судовий захист особам, які беруть участь у справі і не володіють або недостатньо володіють державною мовою [9, с. 62].

За цих обставин неявка перекладача є об'єктивною перешкодою для проведення судового засідання, оскільки унеможливлює розуміння стороною або іншою особою, яка бере участь у справі, змісту процесуальних дій, що здійснюється судом, а тому відкладення розгляду справи з підстав неявки перекладача не може бути кваліфіковане як затягування цивільного процесу.

За загальним правилом, сторона має право подати заяву про розгляд справи за її відсутності (ч. 2 ст. 158 ЦПК України) або брати участь у справі через свого представника (ч. 1 ст. 38 ЦПК України). Проте встановивши необхідність її особистої участі, суд має право викликати відповідну особу для надання особистих пояснень. Визнання потреби в особистій участі сторін здійснюється судом залежно від обставин справи з метою їх повного з'ясування, якщо позиція представника сторони щодо певних фактичних обставин явно суперечить наявним у справі доказам або якщо представнику невідомі обставини справи, які суд вважає за потрібне з'ясувати. На нашу думку, виклик сторони для надання особистих пояснень можливий лише щодо фактичних обставин справи, про які цій стороні безпосередньо відомо. У цьому випадку відкладення розгляду справи із

цих підстав уперше не буде затягуванням цивільного процесу з боку суду. У випадку повторного відкладення справи із цих же підстав матиме місце затягування цивільного процесу. Проте в цьому випадку затягування здійснюється не судом, а тією стороною, яка не з'являється у судове засідання (за умови відсутності доказів про поважність причин неявки);

3) неявка представника сторони без поважних причин може бути підставою для відкладення розгляду справи у випадку, коли розгляд справи без його участі неможливий. Наприклад, це може мати місце, якщо предметом спору є в першу чергу питання права, які вимагають наявності спеціальної освіти. За таких обставин захист інтересів сторони може бути ускладненим. З урахуванням ч. 4 ст. 10 ЦПК України у випадку заялення стороною клопотання про відкладення розгляду справи у зв'язку з відсутністю представника, який може захищати її інтереси, суд має підстави для його задоволення;

4) іншими перешкодами для розгляду справи по суті в одному судовому засіданні є необхідність заміни відведеного судді або залучення до участі в справі інших осіб. Право на заявлення відводу є одним із змагальних прав осіб, які беруть участь у справі, спрямованих на забезпечення неупередженого та справедливого розгляду справи. Підстави для відводу судді встановлені ст. ст. 20, 21 ЦПК України. Враховуючи наявність автоматизованої системи документообігу суду, повторна участь судді в розгляді справи теоретично виключається. За цих обставин підставою для відкладення розгляду справи є встановлення обставин, передбачених ст. 20 ЦПК України. Оскільки заялення самовідводу суддею здійснюється самостійно, без виклику осіб, які беруть участь у справі, відкладення розгляду справи внаслідок заміни відведеного судді можливо за умови задоволення заяви про відвід судді, поданої особою, яка бере участь у справі. Враховуючи, що обставини, за яких суддя зобов'язаний заявити самовідвід, і обставини, за яких йому може бути заялено відвід особами, які беруть участь у справі, є ідентичними, відкладення розгляду справи у зв'язку із заміною відведеного судді на підставі задоволення заяви про відвід, на нашу думку, є затягуванням цивільного процесу. Затягуванням цивільного процесу є також відкладення розгляду справи у зв'язку із заяленням суддею необґрунтованого самовідводу.

При вирішенні питання щодо затягування цивільного процесу внаслідок залучення інших осіб до участі в справі варто зауважити про відсутність єдиної термінології, що визначає зміну складу осіб, які беруть участь у справі. Так, суд «*замінює первісного відповідача належним відповідачем*», «*затукає до участі у справі іншу особу як співвідповідача*», «*затукає до участі у справі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору*», «*затукає до участі у справі правонаступника відповідної сторони або третьої особи*». Треті особи, як ті, що заявляють самостійні вимоги на предмет спору, так і ті, що не заявляють самостійних вимог на предмет спору, можуть вступити до участі у

справі з власної ініціативи. Водночас вважаємо, що залучення інших осіб до участі у справі, передбачене ч. 1 ст. 191 ЦПК України, охоплює всі вищевказані випадки, і здійснення вказаної дії у підготовчій частині судового засідання є підставою для відкладення розгляду справи.

Після заялення позивачем клопотання про залучення іншої особи як належного відповідача суд, на нашу думку, зобов'язаний залучити таку особу. Під час подання клопотання про залучення іншої особи як співвідповідача позивач, вбачається, зобов'язаний зазначити в клопотанні, в якій саме частині вимог вказаний співвідповідач повинен відповідати за позовом. При цьому суд зобов'язаний відкласти розгляд справи для повідомлення нового відповідача чи співвідповідача.

Вступ у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, відбувається шляхом пред'явлення позову до однієї чи обох сторін. Таким чином, якщо відкладення розгляду справи у зв'язку із залученням інших осіб до участі в справі відбувається з метою захисту їх інтересів та надання їм можливості підготуватись до участі в справі, то у випадку вступу в справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, відкладення розгляду справи здійснюється з метою захисту прав тієї особи, до якої нею пред'явлено позов. З огляду на це відкладення розгляду справи з указаних підстав не є затягуванням цивільного процесу.

Залучення третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, викликає в науковій літературі дискусію, що зумовлена протиріччям між нормами ЦПК України та усталеною судовою практикою. З.В. Ромовська зазначає, що вказана особа може бути учасником процесу лише на підставі ухвалі суду і за її згодою. Вчена зазначає, що позивач, відповідач, які бажають залучити когось як третю особу, мають подати суду окрему письмову заяву про це; потреба участі третьої особи в судовому процесі має бути належно обґрунтована; суд повинен постановляти ухвалу про залучення певної особи як третьої лише за наявності її письмової згоди [10, с. 103].

С.С. Бичкова акцентує увагу на тому, що статтею 36 ЦПК України регламентовано спеціальний порядок залучення третіх осіб шляхом подання відповідної заяви, а тому вказівка на наявність третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору у позовній заявлі, не відповідає вимогам чинного ЦПК України, а тому така позовна заява має бути залишена без руху. Крім того, науковець наголошує, що залучення указаної третьої особи без її згоди є неможливим [11, с. 94].

Дійсно, з урахуванням положень чинного ЦПК України вказані зауваження є абсолютно слушними, оскільки повністю ґрунтуються на вимогах цивільного процесуального законодавства. Водночас на сьогодні усталено є практика зазначення третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, позивачем у позовній заявлі із одночасним долучен-

ням копій позовної заяви і доданих до неї документів для такої особи. Під час подання клопотання про залучення третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, в підготовчій частині судового засідання суд, визнавши відповідне клопотання обґрунтованим та задовольняючи його, постановляє ухвалу про залучення третьої особи до участі у справі і відкладає розгляд справи для її повідомлення.

З огляду на це ми погоджуємося з думкою В.М. Кравчука та О.І. Угриновської, які вважають, що подання повідомлення про третю особу або заяви про залучення третьої особи є безумовною підставою для відкладення судового засідання [12, с. 149].

Залучення правонаступника сторони чи іншої особи, яка бере участь у справі, в підготовчій частині судового засідання можливе у випадку матеріального правонаступництва, що має наслідком наступництво процесуальне. Якщо на момент судового розгляду наявні підстави для зупинення провадження у справі, це є підставою для такого зупинення і відкладення розгляду справи. Якщо ж ці підстави відсутні, питання про відкладення розгляду справи вирішується з урахуванням обставин справи. Зокрема, у випадку появи правонаступника в судовому процесі, що є можливим навіть до визначення його процесуального статусу з урахуванням принципу відкритості, питання залучення правонаступника вирішується ухвалою і підстави для відкладення розгляду справи відсутні. За відсутності правонаступника в судовому засіданні, в якому вирішується питання про його залучення, розгляд справи має бути відкладено з метою повідомлення останнього. Таке відкладення не є затягуванням цивільного процесу.

Під час аналізу відкладення розгляду справи з будь-яких підстав у контексті затягування цивільного процесу необхідно враховувати:

1) зміст ч. 1 ст. 169 ЦПК України дає підстави стверджувати, що відкладення розгляду справи може здійснюватися в межах строків, передбачених ст. 157 ЦПК України, тобто двох або одного місяця залежно від категорії справи. Ця вказівка законодавця була спрямована на забезпечення своєчасності розгляду справи. Відкладення розгляду справи, навіть за наявності об'єктивних підстав, понад ці строки є затягуванням цивільного процесу;

2) положення п. 2 ч. 1 ст. 169 ЦПК України визначає, що підставою для відкладення є не будь-яка, а лише перша неявка сторони з поважних причин. Проте часто суди неодноразово відкладають розгляд справи за клопотанням сторони або її представника, беручи до уваги, в першу чергу, принципи змагальності, гласності та усності розгляду справи.

Крім того, з урахуванням принципу змагальності на практиці можуть мати інші випадки відкладення розгляду справи, зокрема:

1) за клопотанням відповідача чи іншої особи, яка бере участь у справі, у випадку неотримання позовної заяви та доданих до неї матеріалів, із метою підготовки своєї правової позиції;

2) за клопотанням представника відповідача, якщо йому було недостатньо строку для ознайом-

лення з позовною заявою, доданими до неї матеріалами та підготовки обґрунтованих заперечень проти позову.

На нашу думку, з урахуванням положень ч. 4 ст. 10 ЦПК України відкладення розгляду справи з цих підстав може мати місце з урахуванням дотримання вимог ч. 1 ст. 169 ЦПК України щодо меж відкладення розгляду справи.

Згідно з ч. 3 ст. 191 ЦПК України суд, відкладаючи розгляд справи, призначає день нового судового засідання або його продовження, про що ознайомлює під розписку учасників цивільного процесу, присутніх у судовому засіданні.

Визначення дати наступного судового засідання має здійснюватися з огляду на вимоги ч. 1 ст. 157 ЦПК України щодо строків судового розгляду. Проте на практиці суд враховує власну завантаженість, необхідність повідомлення осіб, які беруть участь у справі, та осіб, які сприяють здійсненню судочинства, про дату наступного судового розгляду. Із цього приводу Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у п. 7 Постанови від 07.10.2014 р. № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» зазначив, що строки розгляду справ не можуть вважатись розумними, якщо їх порушення сталося через призначення судових засідань з великими інтервалами [13].

Варто зауважити, що з метою забезпечення своєчасного повідомлення осіб, які беруть участь у справі, про її розгляд, законодавець передбачив повідомлення не лише засобами поштового зв'язку, а й телефонограмою чи за допомогою СМС-повідомлення (за наявності відповідної заяви особи, яка бере участь у справі), що також має враховуватись судом під час визначення дати наступного судового засідання.

Відкладення розгляду справи є затягуванням цивільного процесу судом лише в окремих випадках. При визначенні того, чи є відкладення затягуванням процесу з боку суду, необхідно враховувати: 1) чи є відкладення розгляду справи обов'язком суду відповідно до вимог ЦПК України, чи здійснюється воно відповідно до дискреційних повноважень суду; 2) чи підтверджена необхідність відкладення розгляду справи належними і допустимими доказами; 3) чи можливий справедливий і неупереджений розгляд цивільної справи без відкладення її розгляду; 4) чи дотримані вимоги ч. 1 ст. 191 ЦПК України щодо меж відкладення розгляду справи; 5) чи призначаються судові засідання зі значими інтервалами і чи дотримується строк розгляду справи, передбачений ст. 157 ЦПК України. З урахуванням цих обставин відкладення розгляду справи судом є затягуванням цивільного процесу, зокрема, в таких випадках: 1) за відсутності доказів поважності неявки сторони, якщо сторона подала клопотання про відкладення розгляду справи за її відсутності; 2) повторного відкладення розгляду справи, зважаючи на поважність причин неявки сторони чи її представника; 3) відкладення розгляду справи у зв'язку з необхідністю

заміни відведеного судді при задоволенні заяви про відвід судді, заявленої особами, які беруть участь у справі; 4) відкладення розгляду справи у випадку неявки свідка, який викликаний для підтвердження обставин, що згідно із законом не можуть підтверджуватись його показаннями; 5) відкладення розгляду справи понад строки, встановлені ст. 157 ЦПК України; 6) відкладення розгляду справи внаслідок залучення до участі у справі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, за від-

сутності для цього підстав; 7) призначення судових засідань у справі з великими інтервалами, що призводить до порушення строків розгляду справи, встановлених ст. ст. 157, 303-1 ЦПК України.

В окремих випадках відкладення розгляду справи не є затягуванням цивільного процесу з боку суду, проте може кваліфікуватись як затягування цивільного процесу з боку його учасників за наявності відповідних підстав, що може бути предметом подальших самостійних наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Штефан М.Й. Цивільний процес : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / М.Й. Штефан. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : Ін Юре, 2001. – 696 с.
2. Цивільний процес : навчальний посібник / А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін. ; за ред. Ю. В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2005. – 235 с.
3. Цивільний процес України : підручник / За заг. ред. М.М. Ясинка. – К. : Алерта, 2014. – 744 с.
4. Тертишніков В.І. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / В.І. Тертишніков. – Х. : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. – 576 с.
5. The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation / Under the edition of C. H. van Rhee. – Lay-out : Bureau JA Vormgevers, Tilburg, 2004. – 398 р.
6. Гапеев В. Последствия неявки сторон в судебное заседание по гражданским делам / В. Гапеев // Советская юстиция. – 1985. – № 15. – С. 23–27.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» // Верховний Суд України : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba5914011fc2256bf7004f9cd3/3bbb0ab0220f6b9bc22575de004e6fc0?OpenDocument>.
8. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. № 5029-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/paran92#n66>.
9. Васильєва-Шаламова Ж.В. Роль та місце перекладача у реалізації принципу мови судочинства у цивільному процесі України / Ж.В. Васильєва-Шаламова // Вісник Академії адвокатури України. – 2015. – № 1(32). – Т. 12. – С. 61–68.
10. Цивільний процесуальний кодекс: науково-практичний аналіз / З. Ромовська, Н. Шумська, Н. Шумська. – К. : ВД «Дакор», 2013. – 600 с.
11. Бичкова С.С. Порядок вступу в цивільну справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору / С.С. Бичкова // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2012. – № 5. – С. 91–99.
12. Кравчук В.М., Угриновська О.І. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України / В.М. Кравчук, О.І. Угриновська. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2010. – 800 с.
13. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 р. № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html.